

**Süleymanova Əlvan
Qərib qızı**

doktorant

İqtisadi İslahatlar Elmi Tədqiqat
İnstitutu

AZ1011, Bakı ş., H.Zərdabi pros., 88a.

el_1723@mail.ru

UOT 330.342.2:331.5 (479.24)

AZƏRBAYCAN SƏNAYESİ: İNNOVASIYA TIPLI MƏŞĞULLUQ SƏVIYYƏSİNİN TƏHLİLİ

səh. 113-122

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – Azərbaycan sənayesində innovasiya tipli məşğulluğun səviyyəsinin təhlili və qiymətləndirilməsi.

Tədqiqatın metodologiyası – elmi abstraksiya, analiz və sintez.

Tədqiqatın nəticələri – innovasiya tipli məşğulluğun səviyyəsini müəyyən etməyə imkan verən müasir yanaşmalar əsasında ölkəyə müvafiq yeni yanaşmanın hazırlanması və mövcud səviyyənin qiymətləndirilməsi.

Tədqiqatın məhdudiyyətləri – sənaye sahibkarlığı ilə məşğul olanların ətraflı və davamlı statistikası üzrə məlumatların yetərsizliyi.

Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti – sənaye siyasəti üzrə yeni reallıqlara uyğun təkmilləşdirmələrin hazırlanmasına töhfə verə bilər.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – Azərbaycanda sənaye sahibkarlığı sferasında innovasiya tipli məşğulluq səviyyəsinin qiymətləndirildiyi tədqiqat olması.

Açar sözlər: Azərbaycan, innovasiya tipli məşğulluq, texnoloji intensivlik, sənaye.

1. Giriş

Müasir dövrdə elmi-texniki tərəqqinin – ETT inkişaf səviyyəsi sənayenin struktur xüsusiyyətlərində dəyişiklikləri vacib edir və innovasiyaların inkişafına müvafiq yaranan postsənaye cəmiyyətinin iqtisadi bazisini innovasiya yönümlü iqtisadiyyat təşkil edir. Beynəlxalq iqtisadi mühitdə yaranmış oxşar meyillər və çağırışlar Azərbaycan sənayesində innovativliyin araşdırılması və bu sahədə məşğulluğun səviyyəsini qiymətləndirməyi aktual edir.

2. İnnovasiya tipli məşğulluğun tədqiqinə yanaşmalar

İnnovasiya tipli məşğulluğu qiymətləndirməyə yanaşmalar müxtəlifdir. İnnovasiya tipli məşğulluğun mahiyyətini müəyyən edən tədqiqatlar göstərir ki, bu məşğulluq növü ekstensiv məşğulluq tipindən intensiv məşğulluq tipinə keçidlə şərtlənir. Ümumi baxış yeni formalaşan iqtisadi sistemə uyğun məşğulluğun yeni strukturunun müəyyən edilməsidir. Bu baxımdan, innovasiya tipli məşğulluq sahəsində iqtisadi siyasət ənənəvi məşğulluq strukturunu yeniləməyə və ya təkmilləşdirməyə istiqamətlənmişdir. Bu sahədə tədqiqatlar rus iqtisadçıları T.V.Blinova, S.Q.Zemlyanuxina, O.L.Romanova, L.V.Sankova, L.A.Vasyutina, E.V.Borisov, İ.N.Novikova, İ.N.Qrişunina və b., həmçinin, innovasiya tipli məşğulluğun sənayedə araşdırılması sahəsində ingilis iqtisadçıları Daniyel E.Heker, Maykl Volf, Dalton Terrell, T.Klak və b. tərəfindən araşdırmalar aparılmışdır [1].

İ.N.Novikova tədqiqatları əsasında innovasiya tipli məşğulluğu aşağıdakı meyarlarla müəyyən edir [2]:

- ❖ qeyri-maddi sahələrlə müqayisədə maddi istehsal sahələrində məşğulluğun artımı;
- ❖ maddi istehsalın ənənəvi strukturunda dəyişiklik edilməsi;
- ❖ ikinci sektorda məşğulluğun artımı, əsaslı tikintidə (*fondların yaranması*) məşğulluğun artması, istehsal infrastrukturunu sahəsində məşğulluğun səmərəliliyinin artırılması;
- ❖ ticarət və ictimai işə sahəsində məşğulluğun optimallaşdırılması, informasiya və kommunikasiya texnologiyaları - İKT sahəsində məşğulluğun artımı;
- ❖ qeyri-maddi istehsalda, xüsusilə, sosial yönümlü sahələrdə məşğulluğun keyfiyyətinin artırılması;
- ❖ hər sahə və altsahələrdə innovasiya meyillərinin gücləndirilməsi.

L.V.Sankova isə müasir dövrün xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq innovasiya tipli məşğulluğun yeni meyarlarını mezo, makro və mikrosəviyyədə göstəricilər sistemi ilə müəyyən edir. Bu göstəricilər sistemində aşağıdakıları aid olunur [3]:

- ❖ intellektual əməyin xüsusi çəkisi;
- ❖ yüksək texnologiyalı sənaye sahələrində məşğulluq səviyyəsi;

- ❖ peşə və sosial xidmətlər sahəsində məşğulluq səviyyəsi;
- ❖ biliklutumlu kiçik biznes sahələrində məşğul olanların sayı;
- ❖ ümumi iqtisadiyyat üzrə məşğul olanların sayında tədqiqat və işləmələrdə məşğul olan heyətin səviyyəsi və kadrların yaş, təhsil və peşə-ixtisas strukturu;
- ❖ kadrların strukturunda yenilikçilərin xüsusi çəkisi; əmək məhsuldarlığı.

L.V.Sankovanın təqdim etdiyi metodologiyanın müasirliyini və sənaye sahələrinin innovativlik meyarlarını nəzərə alaraq uyğun göstəricilər əsasında sənayedə innovasiya tipli məşğulluq səviyyəsini müəyyən edən ilkin yanaşma hazırlanmışdır. Sənayedə innovativlik meyarı olaraq Eurostat və İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatının - OECD müəyyən etdiyi kriteriyalar əsas götürülmüşdür [4].

Qeyd edək ki, innovasiya tipli məşğulluq yüksək və orta-yüksək texnologiyalı sənaye sahələrində formalaşır. Bunu nəzərə alaraq, innovasiya tipli məşğulluğun bütün iqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə səviyyəsini aşağıdakı göstəricilər əsasında müəyyən edə bilərik (*ölkə iqtisadiyyatına dair statistik məlumatlarını əlyətərliyi nəzərə alınaraq tərtib edilmişdir*):

Innovasiya tipli məşğulluq = təhsil sahəsində məşğulluq + yüksək texnologiyalı sənaye sahələrində məşğulluq + orta texnologiyalı sənaye sahələrində məşğulluq + peşə, elm və texniki fəaliyyət sahələrində məşğulluq.

Tərtib edilən göstəricilər sisteminə sənaye sahibkarlığı sahələrində tədqiqat və işləmələrlə məşğul olan heyəti əlavə etməklə sənaye üzrə innovasiya tipli məşğulluq səviyyəsini daha dəqiq ifadə edə bilərik. Lakin bununla əlaqədar statistik məlumatların çatışmazlığı səbəbindən, sənayedə innovasiya tipli məşğulluq səviyyəsinə töhfəsini nəzərə alaraq təbiət, texniki və tibb elmləri sahəsində tədqiqat və işləmələrdə məşğul olan heyətin səviyyəsini tədqiqata daxil edəcəyik.

Sənayedə innovasiya tipli məşğulluq = yüksək texnologiyalı sənaye sahələrində məşğulluq + orta texnologiyalı sənaye sahələrində məşğulluq + təbiət, texniki və tibb elmləri sahəsində tədqiqat və işləmələrdə məşğul olan heyətin səviyyəsi.

Zənnimizcə, bu göstəricilər innovasiya tipli məşğulluğun səviyyəsi haqqında ilkin təsəvvür formalaşdırmaq üçün yetərli hesab edilə bilər.

3. Azərbaycan sənayesində innovasiya tipli məşğulluğun səviyyəsinin qiymətləndirilməsi

Hazırda sənayenin tsiklik inkişaf mərhələləri və məşğulluğun strukturuna əsasən Azərbaycanda məşğulluğun yeni tiplərinin yaradılması üçün maliyyələşdirmə istiqamətlərinin postsənaye cəmiyyətinə uyğunlaşdırılması zəruridir. Yəni emal sənayesinin strukturu yenilənməlidir. 2015-ci ildə Azərbaycanda istehsal olunan ÜDM-in 33,9%-i, ümumi məşğul əhalinin 6,9%-i sənayenin, müvafiq olaraq 6,2% ÜDM və 36,4% məşğul əhali kənd təsərrüfatının payına düşür. İqtisadiyyatın ümumi

strukturuna müvafiq məşğul əhalinin xüsusi çəkisində olan bu disproporsionallıq ölkədə struktur və məşğulluğun maliyyələşdirilməsi siyasətində olan problemləri ifadə edir. Qeyd edək ki, 1995-ci ildə ümumi məşğul əhali sayı 3613 min nəfərdən 2015-ci ildə 4671,6 min nəfərə qədər artmışdır. Bu dövr ərzində sənaye üzrə məşğul əhali 352,1 min nəfərdən 320,6 min nəfərədək azalmışdır. Həmçinin, Respublikada 2000-ci ildən başlayaraq sənaye müəssisələrinin sayı artmaqdadır. Belə ki, sənaye müəssisələrinin sayı 2000-ci ildə 1974 vahiddən 2015-ci ildə 2583 vahidə qədər artmışdır. Bu müəssisələrin yaradılması mənbəyinə diqqət etdikdə, özəl bölmənin xüsusi çəkisinin artması (*2015-ci ildə 2006 vahid qeyri-dövlət mülkiyyətli müəssisə*) müşahidə edilir. Baxmayaraq ki, sənaye müəssisələrinin sayı, bu sahədə investisiyalar və sənaye məhsulunun həcmi artmaqdadır, sənayedə məşğulluğun səviyyəsi əhəmiyyətli səviyyədə artmamışdır.

Qeyd edək ki, iqtisadiyyatın ayrı-ayrı sahələrilə müqayisədə sənaye sahəsi ETT nailiyyətlərini daha tez mənimsəyib əks etdirir. Bu isə ümumi məşğulluq səviyyəsilə müqayisədə innovasiya tipli məşğulluq səviyyəsini fərqləndirməyə imkan verir. Yuxarıda qeyd olunan göstəricilərin statistik qiymətləndirilməsindən aydın olur ki, ümumi iqtisadiyyat üzrə innovasiya tipli məşğulluq 2005-2015-ci illər üzrə artmışdır. Lakin bu göstəricinin ümumi məşğul əhali üzrə xüsusi çəkisi baxılan dövr üzrə azalmışdır. 2005-ci ildə 10,4%-dən 2015-ci ildə 9,9%-ə qədər geriləmə müşahidə edilir. Bu isə əmək ehtiyatlarının məşğulluğunun artmasına nisbətə innovasiya tipli məşğulluğun az artması ilə əlaqədardır.

Təhlil edilən dövrdə sənaye üzrə innovasiya tipli məşğulluğa diqqət edək. Bu dövrdə sənaye üzrə innovasiya tipli məşğulluğun həm dinamikası, həm də sənayedə məşğul əhali üzrə xüsusi çəkisi xeyli azalmışdır. 2005-ci ildə 14,4%-dən 2015-ci ildə 11,6%-ə qədər azalma mövcuddur.

Sənaye ilə əlaqədar tədqiqat sahələrində məşğul olanların sayı isə, demək olar ki, sabit səviyyədə olmuşdur. Ümumilikdə, ölkə iqtisadiyyatında və sənayedə innovasiya tipli məşğulluğun çəkisinin az olmasına səbəb ənənəvi sahələrlə müqayisədə innovativ sahələrin geriləyən inkişafı, nəticədə, tədqiqat və işləmələrlə məşğul olanların sabit səviyyəsi, sənaye müəssisələri tərəfindən innovasiyaların maliyyələşdirilməsinə çəkilən xərclərin az olmasıdır. Sənayedə təhlil edilən dövr üzrə, yəni 2000-2015-ci illərdə texnoloji innovasiyalara xərclərin strukturundan aydın olur ki, 2000-2010-cu illər ərzində sənayedə tədqiqat və işləmələrə xərc sərf edilməyib [5]. Bu hal ölkədə sənayenin elmtutumlu olmasını iddia etməyə əsas vermir. Sənayenin inkişaf etdirilməsi siyasətinə baxmayaraq sənayedə tədqiqat və işləmələr istiqamətində xərclər azalan meyilliyə malikdir. Ümumilikdə, ölkə üzrə 2015-ci ildə tədqiqat və işləmələrlə məşğul olan təşkilatların 64,1%-i (*91 vahid*) dövlət, 28,3%-i (*39 vahid*) ali təhsil, 7,6%-i (*11 vahid*) sahibkarlıq bölməsindədir. Dövlət bölməsinə məxsus təşkilatlarda 16671 nəfər, ali təhsil müəssisələrində 5345 nəfər, sahibkarlıq təşkilatlarında 1077 nəfər tədqiqat və işləmələrlə məşğul olur.

Cədvəl . Azərbaycanca ümumi iqtisadiyyat və sənaye* üzrə innovasiya tipli məşğulluğun dinamikası

Göstəricilər	2005	2010	2015
İntellektual əmək (<i>təhsil sahəsində məşğulluq</i>), min nəfər	345,1	349,8	373,5
Yüksək texnologiyalı sənaye sahələrində məşğulluq, min nəfər	2,5	2,3	1,6
Orta-yüksək texnologiyalı sənaye sahələrində məşğulluq, min nəfər	31,3	23,5	25,9
Peşə, elm və texniki fəaliyyət sahələrində məşğulluq, min nəfər	43,4	45,6	59,6
İqtisadiyyat üzrə innovasiya tipli məşğulluq, min nəfər	422,3	421,2	460,6
İqtisadiyyatda məşğul əhali üzrə innovasiya tipli məşğulluğun xüsusi çəkisi, faizlə	10,4	9,7	9,9
Elmin sahələri üzrə tədqiqatçıların sayı (<i>təbiət, texniki, tibb</i>), min nəfər	8,40	7,69	9,72
Sənayedə innovasiya tipli məşğulluq, min nəfər	42,20	33,49	37,22
Sənayedə məşğul əhali üzrə innovasiya tipli məşğulluğun xüsusi çəkisi, faizlə	14,4	10,9	11,6
Ümumi iqtisadiyyat üzrə məşğul olanların sayında tədqiqat və işləmələrdə məşğul olan heyətin səviyyəsi, faizlə	0,73	0,65	0,71

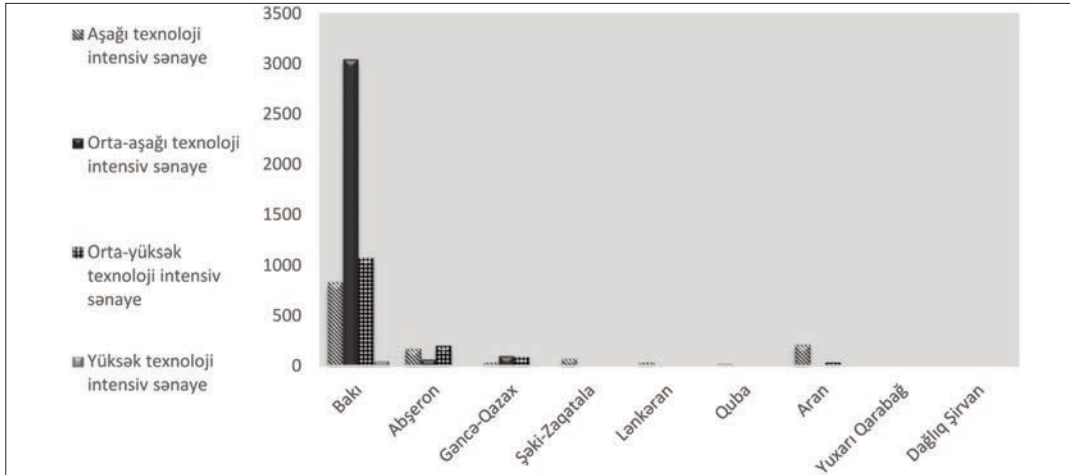
Mənbə: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatları əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Qeyd: * – qiymətləndirilən göstəricilər yalnız emal sənayesini ehtiva edir.

Tədqiqat və işləmələrin sahibkarlıq təşkilatlarında sayı xeyli azdır. Tədqiqat və işləmələrlə məşğul olanların, daha çox, dövlət və ali təhsil təşkilatlarında məşğulluğu maliyyələşdirilir. Lakin bu təşkilatlarda əldə edilən nəticələrin sənayedə tətbiqi və kommersiyalaşmasında müəyyən çətinliklər mövcuddur. Bu baxımdan, sənaye müəssisələrində elmi-tədqiqat və işləmələrin genişləndirilməsi sənayedə innovasiya tipli məşğulluğun təmin edilməsində əhəmiyyətlidir.

Səmərəli istehsal fəaliyyətinin qurulması ərazi təşkili baxımından məhsuldar qüvvələrin yerləşdirilməsində istehsal həlqələrini ifadə edən dəyər zəncirinin yaradılmasını tələb edir. Bu zaman *sənaye siyasətinin ərazi xüsusiyyəti sənaye məhəllələrinin, sənaye klasterlərinin, sənaye və yüksək texnologiya parklarının inkişafı* ilə səciyyələnir. Sənayenin ərazi təşkili formalarına uyğun infrastrukturun yaradılması və güzəştlərdən istifadə imkanı sənaye zonalarını xarici və yerli investorlar üçün cəlbediciliyini artırır. Eyni zamanda, sənaye zonalarında elmi-texniki nailiyyətlərin

tətbiqi istiqamətində qarşılıqlı əlaqələr qurulur. Bu, daha çox, sənaye müəssisələrilə elmi-tədqiqat mərkəzləri və institutları, ali təhsil müəssisələrinin sənaye müəssisələrilə əlaqədar fəaliyyətini nəzərdə tutur. Hazırda, Azərbaycanın sənaye siyasətinin əsasını müasir ərazi təşkili formalarına əsaslanmaqla regional inkişafda fərqlərin azaldılması və məşğulluğun təmin edilməsi təşkil edir. Bu məqsədlə, Sumqayıt Kimya, Balaxanı, Mingəçevir, Qaradağ, Pirallahı Sənaye Parkları, Neftçala və Masallı Sənaye Məhəllələri yaradılmış və rezidentlərin sayının artırılması üçün bir sıra güzəşt mexanizmləri hazırlanmışdır (*vergi güzəştləri, gömrük güzəştləri və s.*). Lakin sənayenin regional paylanması üzrə iqtisadi siyasətin reallaşdırılması zamanı innovativ və qeyri-innovativ sənaye sahələrinin regional səviyyəsini nəzərə almaq vacibdir. Çünki innovasiya tipli məşğulluğun artırılması imkanları sənaye siyasətinin düzgün strukturlaşmasıyla birbaşa əlaqədardır. Regionlar üzrə sənayenin texnoloji intensivliyinə müvafiq məşğulluğun təmin edilməsi imkanlarını müəyyən etmək üçün sənaye məhsulunun regional paylanmasını təhlil edək.

Şəkil. Sənaye məhsulunun texnoloji intensivlik üzrə regional paylanması*
(milyon manat)

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatları əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Qeyd: 1.* – İnsan kapitalına dair təhlillər “İnsan kapitalının innovasiya tipli məşğulluğun təmin edilməsinə təsiri [7]” məqaləsində təhlil edilmişdir.

Sənaye məhsulunun texnoloji intensivlik üzrə regional səviyyəsini təhlilindən məlum olur ki, yüksək texnoloji intensivliyə malik sənaye sahələri üzrə fərqlənən - Bakı şəhəri (52,1 milyon manat), Aran (15,2 milyon manat) və Gəncə-Qazax (10,3 milyon manat), orta-yüksək texnoloji intensiv sənaye üzrə Bakı şəhəri (1080,4 milyon manat), Abşeron (206,8 milyon manat) və Gəncə-Qazax (92,7 milyon manat) iqtisadi rayonlarıdır.

İnnovativ sənaye sahələrinin regional paylanmasında olan kəskin fərqlər qəbul edilən proqramlarda və strateji siyasət sənədlərinin hədəflərinin regional fərqləri

nəzərə almasını vacib edir. Həm sahələrin seçimi, həm də regional təşkil baxımından sənaye siyasətini ifadə edən sənədləri nəzərdən keçirək. Ölkədə ümumi iqtisadi inkişafın təmin edilməsini nəzərdə tutan “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyası, “2014-2016-cı illərdə Bakı şəhərinin və onun qəsəbələrinin sosial-iqtisadi inkişafına dair Dövlət Proqramı”, “Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2015-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı”, “Azərbaycan Respublikasında ağır sənaye və maşınqayırmanın inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi”, “Azərbaycan Respublikasının neft və qaz sənayesinin (*kimya məhsulları daxil olmaqla*) inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi” və digərləri aiddir. Sənayenin inkişaf etdirilməsi istiqamətində dövlət proqramları, həmçinin, strateji yol xəritəsinin təhlili göstərir ki, sənayedə innovasiya tipli məşğulluğu təmin etmə istiqamətində addımlar ləngiməkdədir. Bu proqramlarda inkişafı hədəflənən sənaye sahələri “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” Konsepsiyasının hədəflədiyi innovasiya iqtisadiyyatını formalaşdırmaq istiqamətində effektiv deyil. Sənaye sahəsində inkişafın strateji istiqamətləri sənayenin inkişafına dair dövlət proqramında qeyd edilsə də, (*metallurgiya, neft-qaz emalı, neft-kimya və kimya sahələrinin inkişafı zəruriliyi, yeyinti, yüngül, mebel sənayesi, tikinti materialları istehsalının imkanlarının genişləndirilməsi, yüksək texnologiyalı sənaye sahələrinin inkişafı potensialını nəzərə almaqla seçilərək inkişaf etdirilməsi vurğulanır*), əsas istiqamətlərdən biri kimi ağır sənaye və maşınqayırma sahəsi; neft və qaz sənayesinin (*kimya məhsulları daxil olmaqla*) inkişafına dair Strateji Yol Xəritələri tərtib edilmişdir. Ağır sənayenin, xüsusilə, neft maşınqayırmasının inkişafını hədəfləyən strateji yol xəritəsinin tərtibi təqdirəlayiqdir. Lakin icra ediləcək tədbirlər arasında qarşılıqlı əlaqənin təmin edilməməsi, yol xəritəsinin sənayenin inkişafına dair dövlət proqramı ilə uzlaşdırılmaması eyni istiqamətli işlərin müxtəlif bəndlərdə icrasına səbəb olur. Bu baxımdan, mövcud dövrdə sənayenin inkişafının aktuallaşması bu sahədə qəbul edilən sənədlərin daha çox konkretləşdirilməsini tələb edir. Həmçinin maşınqayırma sənayesinin mütərəqqi sahələrinin hədəflərdən kənar qalması sənayedə innovativ inkişafını ləngidən amillərdəndir.

Dünyada baş verən sosial-iqtisadi proseslər və çağırışlar ölkəni yeni şərtlərlə uyğunlaşaraq inkişafını tələb edir. Bunu nəzərə alaraq, Azərbaycan BMT tərəfindən 2015-ci ilin 25-27 sentyabr tarixlərində keçirilən Dayanıqlı İnkişaf Sammitində 2016-2030-cu illər üçün təsdiqlənmiş Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə qoşulmuşdur və “Dünyamızın transformasiyası: 2030-cu ilədək dayanıqlı inkişaf sahəsində Gündəlik”in öhdəliklərinin yerinə yetirilməsilə bağlı dövlət orqanlarının üzərinə düşən vəzifələrin icrasının əlaqələndirilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Dayanıqlı İnkişaf üzrə Milli Əlaqələndirmə Şurası yaradılmışdır. Bu məqsədlərə uyğun iqtisadi və sosial fəaliyyətin qurulması üzrə işlər aparılmaqdadır. Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin əsas bölmələrindən biri “Məqsəd 9. Möhkəm infrastrukturun yaradılması, innovasiyalara, geniş əhatəli və dayanıqlı sənayeləşməyə yardım

göstərilməsi” sənayedə innovasiya tipli məşğulluğun təmin edilməsi üçün əhəmiyyətlidir. Bu məqsəddə sənaye üzrə əsas nəticə indikatorları emal sənayesinin inkişafı və maliyyələşdirilməsi, orta və yüksək texnologiyalı sənaye sahələrinin inkişafını şərtləndirir. Qeyd edək ki, beynəlxalq müqayisələrə imkan verən nəticə göstəricilərinə malik bu tipli layihələr ölkənin reytinginin yaxşılaşdırılması zərurətini yaratdığından yerli istehsalın modernizasiyası tədbirlərinin sənaye siyasətinin əsas istiqamətinə daxil edilməsində əhəmiyyətlidir.

4. Nəticə və gələcək addımlar

Sənaye sahəsində yaradılan iş yerlərinin müasir xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq ölkənin sənaye sahəsində tədbirlərin uyğun təşkili dövlətin iqtisadi siyasətinin əsas istiqamətlərindən biridir. Azərbaycan sənayesinin tarixi inkişafında elektron maşınqayırması, radiosənaye, yüngül və yeyinti sənayesi üçün maşın və avadanlıq istehsalı, kimya sənayesi, cihazqayırma, neft maşınqayırması, elektroenergetika və s. sahələr fərqlənmişdir. Lakin müasir çağırışlar sənayenin strukturunda yenilənmələri vacib etməklə ölkədə innovativ sənayenin inkişafını tələb edir. İnnovativ sənayenin inkişaf etdirilməsi yalnız bu sahələrin prioritet olaraq hədəflənməsindən ibarət deyil. Dövlətin sənaye siyasətini müəyyən edərək ilk mərhələdə innovasiya tipli məşğulluğun mövcud səviyyəsinin qiymətləndirilməsi vacibdir. Bununla əlaqədar, Azərbaycan sənayesində innovasiya tipli məşğulluğun səviyyəsinin qiymətləndirilməsindən məlum olur ki, 2015-ci ildə sənayedə innovasiya tipli məşğulluq səviyyəsi sənaye üzrə məşğul əhaliyə nisbətə 9,9%, bütün iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə məşğul əhaliyə nisbətə təxminən 0,8% təşkil edir. Göründüyü kimi, sənayedə innovasiya tipli məşğulluq səviyyəsi ölkə üzrə qiymətləndirmədə xeyli azdır. Bu isə, ilk növbədə, ölkə sənayesinin rəqabətqabiliyyətli məhsul istehsalı və xarici texnologiyalardan asılılığını artırır. Müqayisə üçün qeyd edə bilərik ki, ABŞ-da yalnız yüksək texnologiyalı sənayedə işləyənlər ümumi iqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə məşğul əhalinin 2014-cü ildə 10,4%-ni təşkil etmişdir [6, s.22]. Odur ki, Azərbaycan 2020: və “Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2015-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı”nın müddəalarını (yüksək texnologiyalı sənaye sahələrinin inkişafı potensialını uyğun seçilərək inkişaf etdirilməsi) nəzərə alaraq ölkədə ənənəvi sənaye sahələrilə yanaşı, innovativ sənaye sahələrinin də inkişaf etdirilməsi zəruridir. Hazırda ölkənin mövcud inkişaf səviyyəsində yenidənqurma tədbirlərinin icrası davam etdirilir. Lakin ilk mərhələdə qeyri-innovativ sənaye sahələrində istehsalın bərpası və yenilənməsi, ikinci mərhələdə innovativ sənaye sahələrinə tələbin qiymətləndirilməsi və bu sahədə məşğulluğun artırılması vacibdir. Çünki qeyri-innovativ sənaye sahələrinin inkişafı istehsal istehlakını artırmaqla yeni mütərəqqi texnologiya və texnika ilə şərtlənir. Əks halda, istehsal edilən məhsulların xarici bazarda rəqabətqabiliyyətliliyi az olur. Qeyd edilən tədbirlərlə paralel olaraq sahələrə

müvafiq kadrların hazırlanması vacibdir. Təqdim edilən cədvələ əsasən, elmin sahələri (*təbiət, texniki, tibb*) üzrə tədqiqatçıların sayı 2005-2015-ci illər üzrə artan dinamikaya malikdir. Lakin texniki peşə sahiblərinin istehsal prosesindən uzaqlaşması isə ölkə sənayesinin inkişafına və mümkün sahələrdə innovasiya tipli məşğulluğun təmin edilməsinə mane olur. Hazırda sahələr üzrə məşğulluqda və ixtisaslaşma istiqamətləri arasında olan disproporsiya insan kapitalının innovasiya tipli məşğulluğu təmin etmə imkanlarını azaldır*.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Michael Wolf and Dalton Terrell, “The high-tech industry, what is it and why it matters to our economic future,” Beyond the Numbers: Employment and Unemployment. (2016). Vol.5, no.8. (*U.S. Bureau of Labor Statistics*). (*Yüksək texnologiyalı sənaye, nədir və iqtisadi gələcəyimizlə niyə asılıdır. “Rəqəmlər üzrə: məşğulluq və işsizlik”*)
2. Блусь П.И., Новикова И.Н., Шарыгин М.Д. Инновационный тип занятости в крупном городе: концепция и методология (на материалах г. Перми) // Вестник ПГУ. Серия: Экономика. (1995). №2. С. 31-53. (*Böyük şəhərdə innovasiya tipli məşğulluq: konsepsiya və metodologiya. Perm şəhərinin materialları əsasında*)
3. Санкова Л.В. (2009). Методология оценки инновационной занятости // В сборнике “Проблемы развития инновационно-креативной экономики”. Москва, Библио-глобус, с. 696-720. (*İnnovativ məşğulluğun qiymətləndirilməsi metodologiyası. İnnovativ-kreativ iqtisadiyyatın inkişaf problemləri*)
4. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Main_Page (20.01.2016) – Avrostatın rəsmi internet sahifəsi.
5. <http://www.stat.gov.az/> (17.01.2017). Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi internet sahifəsi.
6. URL: <https://www.eeoc.gov/eeoc/statistics/reports/hightech/upload/diversity-in-high-tech-report.pdf> (03.02.2017). Diversity in high tech. United States Equal Employment Opportunity Commission. (2016). 48 pages. (*Yüksək texnologiyada müxtəliflik. ABŞ Bərabər Məşğulluq İmkanları Komissiyası*).
7. Əlvan Süleymanova. İnsan kapitalının innovasiya tipli məşğulluğun təmin edilməsinə təsiri. Qafqaz Universiteti Jurnalı. (2016). İqtisadiyyat və idarəetmə. Cild 4, nömrə 1, s. 66-72.

Сулейманова Алван Гариб кызы

докторант, Институт Научных Исследований по Экономическим Реформам
Министерству Экономики

Аннотация

Промышленность Азербайджана: анализ уровень инновационной занятости

Цель исследования – анализ и оценка уровня занятости инновационного типа в промышленности Азербайджана.

Методология исследования – научная абстракция, анализ и синтез.

Результаты исследования – подготовка нового подхода для определения уровня занятости инновационного типа на основе инновационных подходов и оценка текущего уровня занятости в отраслях промышленности.

Ограничения исследования – нет достаточной статистической информации о занятых предпринимательством в промышленности.

Практическая значимость исследования – может внести вклад в совершенствование промышленной политики в соответствии с новыми реалиями.

Оригинальность и научная новизна исследования – исследован уровень занятости инновационного типа в сфере промышленного предпринимательства в Азербайджане.

Ключевые слова: *Азербайджан, инновационная занятость, технологическая интенсивность, промышленность.*

Suleymanova Alvan Qarib gizi

PhD student, Research Institute of Economic Reforms under
Ministry of Economy of the Republic of Azerbaijan

Abstract

Industry of Azerbaijan: analyses of innovative employment level

Purpose – analysis and evaluation of innovative employment level in Azerbaijan industry.

Design/methodology – scientific abstraction, analysis and synthesis.

Findings – preparing new approach to define innovative employment level based on contemporary approaches and assessment of current level.

Research limitations – insufficiency of data on coherent and sustainable statistics of employment in industry entrepreneurship.

Practical implications – results can contribute preparing improvements on industrial policy properly new realities .

Originality/value – this is a first research which to define innovative employment in Azerbaijan industry entrepreneurship sphere.

Keywords: *Azerbaijan, innovative employment, technological intensity, industry.*

Jel Classification Codes: J2, L5, O31

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 20.04.17.

Təkrar işləməyə göndərilmişdir: 27.04.17.

Çapa qəbul olunmuşdur: 29.09.17.